

ÄR MARTINUS KOSMOLOGI EN SEKT?

av Pia Hellertz (Publicerat i Ny Kultur, nr 3/1996)

Sedan urminnes tider har människor sökt svaren på de stora livsfrågorna. Lika länge har självutnämnda gurus lovat frälsning om massorna följt dem och lyssnat till deras visdomsord. Hur ska vi veta vilken guru som leder oss rätt och vilken som vilseleder oss? Hur kan vi lära oss se skillnaden mellan en "frälsare" och en "falsk profet"?

Vissa stora ledare har etablerat sig och deras visdomsord har hållit i århundraden, ja, årtusenden. Andra har försvunnit i historiens mörker. Vi har sett många stora ljusa ledare som predikat kärleksbudskapet, t ex Jesus, Buddha och Mohammed. Vi har också sett många "mörka" ledare, t ex Hitler, Mussolini och Saddam Hussein. Vissa guruers lovar och predikar kärlek men konsekvenserna är mycket oklara. Andra lovar "himmel" men verkar skapa helvete för sina lärjungar. Dit hör vissa sekter. En sekt är vanligtvis en grupp människor som brutit sig ur en kyrka, ett samfund, ett parti eller en filosofisk skola och bildat sin egen rörelse. Gamla kända sekter är Mormonerna, Sjundedagsadventisterna, Kväkarna och Jehovas vittnen.

Moderna sekter

Under 60- och 70-talet vällde en våg av nya religiösa sekter fram över västvärlden. Exempel på sådana är Moonrörelsen, Hare Krishna, Scientologin, TM-rörelsen och Guds barn (Familjen). En sekt som under senare år ökat starkt är Trosrörelsen (Livets Ord, Fristaden, Ordet, Arken m.fl.). Enligt experter finns idag hundratals, kanske tusentals sekter över hela världen. Många av dessa har visat sig skapa oerhörda problem för sina anhängare och begreppet "destruktiv sekt" har skapats.

Destruktiva sekter

Under senare tid har vi hört om David Koresh-sekten som brände sig inne på sin gård i Waco i Texas, om den japanska sekten som spred giftig gas i Tokyo, om Domedagssekten i Ukraina, om Soltempelorden i Schweiz, om Charles Manson och hans grupp i Kalifornien, om Jim Jones som förledde sina efterföljare till kollektivt självmord i Guyana, m.fl.

Fyra huvudtyper av sekter

Steven Hassan är psykolog och rådgivare i sektfrågor i USA. Han har i många år forskat om destruktiva sekter och delar upp dem i fyra huvudtyper:

1. *Religiösa* sekter är de som är mest kända och inriktade på en religiös lära.
2. *Politiska* sekter kännetecknas av extremister och extremiströrelser. Ofta känner medlemmarna inte till att "mind control" (se nedan) utövas och att det är detta som skiljer dem från andra fanatiska politiska rörelser och grupper.
3. *Psykoterapeutiska* sekter "säljer" sina kunskaper för mycket pengar och lovar att alla som går deras kurser ska få denna kunskap och insikt.
4. *Kommersiella* sekter tror på "girighetens lära". De lurar och manipulerar människor att arbeta gratis eller med liten lön och utlovar rikedom i framtiden.

Vad kännetecknar en destruktiv sekt?

Föreningen Rädda Individerna (FRI)² är en organisation som bildades 1984 av anhöriga, som "förlorat" en familjemedlem till scientologirörelsen. De fungerar som informationscentrum när det gäller sekter och ger stöd till anhöriga och avhoppare från sekter. FRI har namngivit ett 20-tal sekter på sin lista³ över "destruktiva sekter". Med det menar de att

1. Sekten bedriver *falsk varudeklaration*, d.v.s. ger vilseledande uppgifter om rörelsen.
2. Man använder "manipulation" med psykologiska metoder, s.k. *mind control* (se nedan) vid värvning av medlemmar och som indoktrineringsmetod.
3. Den destruktiva sekten har en *enväldig ledare*, som kräver fullständig underkastelse och påstår sig ha särskilda kunskaper och förmågor.
4. Ideologin inom sekten kan *inte ifrågasättas* eller kritiseras. Tvivel är något ont och skall bekämpas.
5. *Verklighetsbilden är svart/vit* - allt utanför rörelsen är ont och måste bekämpas medan sekten och dess medlemmar är goda.
6. Meningsfull *kontakt* med familjemedlemmar och anhöriga *upphör* successivt, i synnerhet när de är kritiska mot rörelsen och dess ideologi.
7. Utbildning och yrkesarbete avbryts i huvudsak p.g.a. att man upplever att man vill leva för den vision, den ideologi som sekten predikar.
8. Medlemmarna utnyttjas ekonomiskt.⁴

"Mind control"

Robert Lifton (1961) studerade krigsfångar som återvände hem efter Koreakriget. Han fann att de fått en förändrad världsbild och en ny ideologi. Begreppet "hjärntvätt", vilket ibland används vid översättning av "mind control", användes första gången 1951 av en journalist, Edward Hunter, under Koreakriget. Han översatte en kinesisk term, hsi nao, "tvätta hjärna". Steven Hassan betonar dock att "mind control" och "hjärntvätt" är två helt olika fenomen. Hjärntvätt åstadkoms med tvång och våld och även tortyr. "Mind control" innebär inget eller lite fysiskt våld. Man har frivilligt gått in i en situation och man deltar frivilligt i processen. Så småningom internaliserar man ett nytt trossystem och utvecklar en ny personlighetsstruktur.⁵

Steven Hassans modell för "mind control" innefattar fyra komponenter:

1. *Fysisk kontroll* innebär att sekten kontrollerar hela den fysiska miljön, var man bor, vilka kläder man använder, vilken mat man äter, hur man sover osv. Många sekter har intensiva schemalagda arbetsdagar för medlemmarna. Det finns alltid något att göra, även på fritiden.
2. *Tankekontroll* tränas upp och kan användas av medlemmen själv. När man tänker "otillåtna" tankar använder man ofta "tankestopptechniker". Sekten har ofta utvecklat ett eget språk som medlemmarna gör till sitt eget. Ord definieras om och får en annan innebörd, nya ord skapas. Hassan betonar att medlemmarna aldrig behöver tänka eftersom sekten gör det åt dem.

3. *Känslokontroll* betyder att sekten försöker manipulera och begränsa en medlems känslor. Skuld och rädsla är viktiga ingredienser i "mind control". Rädsla fungerar som en stark sammanbindande kraft i en sekt.

4. *Informationskontroll* blir konsekvensen av att sektmedlemmarna vanligtvis inte har tillgång till den information som kommer från TV, radio och tidningar. Den information sektmedlemmarna vanligtvis får ta del av är skrifter som sekten själv producerat eller valt ut. Det kan finnas inbyggt i läran att man inte får kritisera läran eller ledaren.

Dessa fyra komponenter finns i större eller mindre utsträckning i alla destruktiva sekter och tar sig olika uttryck. Ett annat fenomen som ständigt återkommer är de "förförelsestrategier", s.k. love-bombing, som sekter utsätter presumtiva medlemmar för i inledningskedet.

"Avprogrammering"

De studier som gjorts beträffande avhoppare visar att det vanligtvis finns fyra olika orsaker till avhopp (Langone, 1994):

1. Ett avbrott i sektens sociala isolering, d.v.s. att sektmedlemmen reser bort ett tag. Endast 4 av 12 sektmedlemmar återvände till sekten efter ett avbrott på 3 eller fler veckor.
2. Kontakter mellan sektmedlemmar utan sektens kännedom, där man börjat diskutera sina tvivel eller sin kritik, leder ofta till att man lämnar sekten.
3. Medlemmar lämnar ofta en sekt när man känner sig desillusionerad vad gäller sektens verksamhet eller efter felaktiga förutsägelser, t ex om jordens undergång.
4. Medlemmar lämnar sekten när de får kunskap om sektens hyckleri eller omoraliska beteenden hos sektledaren.

De psykiska besvären efter avhopp är omfattande. En studie på f.d. "bibelskoleelever", d.v.s. elever vid Livets Ords bibelskola, visar att de nytillkomna psykiska problemen hos dem har en skrämmande omfattning (Swartling, 1991). 93 % lider av ångest och skuld-känslor, 86 % av mardrömmar och sömnbesvär, 75 % av koncentrationssvårigheter, 63 % av självmordstankar osv. Hela 23 % har försökt begå självmord. Forskarna har jämfört med tiden före sekten. Försämringen på alla nivåer är avsevärd.

Är Martinus-rörelsen en sekt?

Jag tycker att det är utomordentligt viktigt idag att kritiskt granska de grundvalar en ideologi, en livsåskådning, ett perspektiv eller en teori vilar på. Det räcker inte bara med att man "känner" att det är rätt. Den spännande utmaningen är dock att bestämma de kriterier med vilka vi kan granska.

När det gäller frågan om Martinus-rörelsen är en sekt så får vi dels gå till Martinus (1891-1981) egna texter och granska de intentioner de genomsyras av, dels får vi granska vad som faktiskt sker i praktiken, hur "Martinus-folk" agerar.

"Universums grundton är kärlek"

Kosmologin bygger på en grund av total tolerans och nästakärlek, vilket jag vill belysa med ett citat ur Martinus huvudverk Livets Bog:

"...Min avsikt är sålunda att klargöra för läsaren, att den universella världsbild eller den eviga visdom, som tillförts mitt medvetande genom en gudomlig, faderlig korrespondens i form av livets direkta tal och vars vidare utgestaltning i form av Livets bog det blivit mitt privilegium att uppenbara för världen i kraft av det vetande, som denna manifestation innebär, på intet sätt gör anspråk på att utgöra något 'allena saliggörande'. Dylika anspråk kan nämligen aldrig ställas utan att vara symtom eller kännetecken på okunnighet. Fadern, Försynen eller Allmakten låter nämligen aldrig en enstaka manifestation, vad eller vem den än månne hänföra sig till, vara mäktig nog att göra alla andra manifestationsformer överflödiga utan begagnar sig i lika hög grad av alla existerande manifestationer för att iscensätta den för varje enskilt väsens hopp och längtan anpassade saligheten och låter därigenom varje levande väsen framträda som en absolut outhärlig rollinnehavare i det gigantiska äventyr, som heter tillvaron..." (LB I, st 10)

I sann kosmologisk anda vill jag alltså inte kritisera, fördöma eller anklaga någon eller några för att något sker fel. Tvärtom - allt, även det fenomen jag här beskriver som "destruktiva sekter" är ett led i en gudomlig plan. Men i den planen ingår även den kritiska granskningen och analysen, menar jag.

Martinus förhindrar sektbildning

"Många människor tror..., att den andliga vetenskapen blott är en ny religiös sekt eller en förening man kan bli medlem i. Men detta är ett missförstånd. Den andliga vetenskapen kan inte utbredas genom propaganda eller suggestiv påverkan, den kan mottagas av de människor, som blivit sökande och önskar komma i närmare kontakt med livets egna lagar. En sådan kontakt kan inte uppnås genom något medlemskap och inte ens genom studier, *såframt icke dessa studier förenas med praktiserande av nästakärlek och tolerans.*" (Martinus i *Kosmos*, 13/1973, s. 166, min kurs.)

Att använda begreppet "Martinus-rörelsen" är således helt fel. Det finns ingen sådan rörelse. Alla, som sitter i sina studiekammare runt om i världen och studerar Livets Bog och Tredje Testamentet är andliga forskare, men vi ingår inte i något som helst förening, grupp eller rörelse. Några av oss träffas ibland och studerar och diskuterar tillsammans. Men många trivs bättre med att studera i enskildhet.

Kriterier för kritisk granskning

För en vidare granskning vill jag utgå från de kriterier som kännetecknar en s.k. "destruktiv sekt" även om jag är medveten om att det finns sekter som inte är destruktiva.

Förekommer "mind control"?

Fysisk kontroll

Vi erinrar oss att "mind control" kännetecknas av "fysisk kontroll", "tankek kontroll", "känslök kontroll" och "informationskontroll". När det gäller fysisk kontroll så verkar det inte finnas några uttalade styrningsbudskap om hur vi bör leva eller bo som kosmologi-studerande. Visserligen dras många av oss som studerar till Klint, till Kosmosgården i Varnhem, till Solsökehem i Sunnansjö eller till Martinus Center på Lidingö. En del har köpt sommarstugor i närheten av Martinus center i Klint. Visst skulle jag och många med mig vilja bo i närheten av "Martinus-människor". Men det finns inget i kosmologin som uppmuntrar sammanflyttning.

Visst beskriver Martinus hur vi klokt bör äta för att leva i enlighet med de andliga lagarna, att vi inte längre behöver äta kött, att köttätande kommer att ge negativ karma, att alkohol och droger innebär katastrofer för våra mikroväsen osv. Han förmedlar den teoretiska kunskapen om konsekvenserna, sen för vi pröva själva i våra liv. Men han har inte gett några förhållningsorder eller påbud.

Tankekontroll då?

Har "Martinus-folk" några knep för att hindra sig från att tänka kritiska och otillåtna tankar? Kanske en och annan har det, men det finns inga instruktioner från Martinus själv om det. Tvärtom så varnar han för t.ex. meditation och uppmuntrar kritisk reflektion.

Den moral som Martinus beskriver är ju mycket svår för oss att leva upp till. Men naturligtvis gör vi ju vad vi kan för att vara kärleksfulla mot omgivningen. En risk med detta kan vara att man kanske håller inne med avvikande åsikter för att man inte vill verka "gnällig" eller kritisk och förstöra en "trevlig stämning". I ett sammanhang där kritiska tankar på detta sätt stämplas som negativa eller kärlekslösa kan det uppstå ett slags känslomässigt förtryck som på ett omedvetet sätt begränsar tankefriheten. Detta är en sak att vara vaksam över.

Känslokontroll?

Förekommer tecken på känslokontroll? Till exempel med rädsla, skuld och skam? Eftersom kosmologin genomsyras, som vi ovan sett, av total tolerans mot allt och alla, så är det svårt att se sådana tecken. Det finns ingen "satan" att vara rädd för. Allt är mycket gott! Det finns egentligen inget att vara rädd för, inget att skämmas för, ingen synd och ingen skuld, menar Martinus.

Informationskontroll?

Informationskontrollen är den sista ingrediensen i "mind control". Martinusstuderande verkar i mina ögon inte vara särskilt avstängda från yttervärldens information. Tvärtom. Alla jag känner som studerar kosmologin är tvärtom mycket intresserade av och engagerade i samhällsfrågor, i den allmänna debatten, i skeenden i omvärlden. Visst finns det några "kosmologiska" skrifter, som vi gärna tar del av, *Ny Kultur* (som tyvärr numera är nerlagd), *Kosmos*, *Den Ny Verdens Impuls* och *Kosmologiskt Forum*. Men det finns många, många fler kosmologistuderande än det finns prenumeranter på tidningarna, så det verkar inte finnas något allmänt påbud av att man måste läsa den "interna informationen" för att vara en "god kosmolog".

Övriga kriterier

Finns det då en *enväldig ledare*? Ja, det beror på hur man ser det. Martinus fanns. Han menade sig ha fått "kosmiskt medvetande", d.v.s. tillgång till den "kosmiska sanningen", så det finns ju all anledning att studera hans texter. För vem vet...? Han har ju dessutom lovat att vi alla kommer att få det, förr eller senare. Så han är inte unik och han avsägar sig på olika sätt rollen som "Ledaren". Å andra sidan finns det alltid människor som längtar efter "Ledaren" och kanske kommer de att vilja göra den bortgångne Martinus till en sådan. Detta är dock inget förhållningssätt som uppmuntras. Tvärtom.

När det gäller ifrågasättande av "ideologin", dvs den kosmologiska grunden så har Martinus själv klart uttalat vikten av att kritiskt ifrågasätta, studera, reflektera, pröva teorin mot den egna erfarenheten. Han beskriver olika typer av kritiker för att hjälpa läsaren till en självkritisk granskning av sitt eget förhållningssätt.⁶

Ekonomisk vinning?

Det finns ingen affärsverksamhet att tala om i anslutning till kosmologin. Visst finns det förlag som säljer Martinus litteratur och på Martinus Institut i Köpenhamn säljs diabilder, Martinus symboler och naturligtvis hans böcker. Om "Martinus-rörelsen" skulle vilja skapa affärsverksamhet, skulle man kunna göra tavlor av symbolerna, sälja flaggan i massupplaga, knappar med hans foto på och kassetter med hans föredrag. Men icke. En viktig del av kosmologin är ju en dundrande kritik mot just affärsprincipen så som den bedrivs idag.

Därmed har vi gått igenom varje punkt, varje idag känt kriterium på vad som skulle kunna

betecknas som "sekteistiskt". Visserligen är analysen något ytlig men den får utgöra en startpunkt för djupare analyser.

Det finns anledning att vara vaksam

Men det finns inslag att vara vaksam på. Visst har Martinus utvecklat en egen begreppsapparat, i vissa avseenden ett eget språk, som den icke insatte kan ha svårigheter med. Visst finns det en "gudomlig ledare", åtminstone i form av hans litteratur. Visst finns det människor som längtar efter att få vara tillsammans, kanske i vissa fall få leva tillsammans och få arbeta med det gemensamma projektet - att sprida Martinus kosmologi till alla som kan bli intresserade. Kosmologin genomsyras av mystik, av löften om "andlig utveckling" och "kosmiskt medvetande". Litteraturen beskriver "sanningen". Det är lätt för en okritisk studerande att hemfalla åt att "tro" på "läran" och predika "Sanningen", istället för att stimulera till ett kritiskt, sakligt, vetenskapligt förhållningssätt. Så visst finns grogrunden för sekteistiska tendenser, trots att Martinus i sina texter gjort allt han kunnat för att förhindra att dessa tendenser skall växa och tillåtas genomsyra kosmologin. Vi kan alltså inte bara nöja oss med att säga: "Nej, risken finns inte". Vi får vara vaksamma och självkritiska. *

LITTERATURFÖRTECKNING

Danielsson, Lotta (1989) *Väg utan skäl*, Aros förlag

Elman, Lise-Lotte (1988) *Hjärntvätt - ett ord som betyder allt och ingenting*, Sökaren 6/88

Festinger, L (1979) *A theory of Cognitive Dissonance*, Stanford. CA: Stanford University

FRI (1995) *Manipulering pågår*. Verbums förlag

Hassan, Steven (1990) *Combatting cult mind control*, Vermont, USA: park street press

Martinus, *Livets Bog*

Martinus, *Logik*

Martinus, Omkring min skapelse av Livets Bok, *Kosmos* 1/1982

Martinus, Kring mina kosmiska analyser, i *Vägen till invigning*

Langone, Michael (1994) *Recovery from cults*, New York: W.W.Norton & Company

Lifton, Robert (1961) *Thought Reform and the Psychology of Totalism*. New York:

W.W.Norton & Company

Swartling, Per G & Swartling, Gudrun (1991) Vanligt med psykiska besvär hos f.d.

medlemmar av Livets Ord, *Läkartidningen*, nr 24/1991

Vagvölgyi, Julia (1995) *När religion gör ont*. D-uppsats. Sköndalsinstitutet, Stockholm

FOTNOTER

1. Hit kan man sannolikt räkna de s.k. "nynazisterna".
 2. FRI kan nås för information på tel. 08-7090077, adress Svandammsvägen 10, 12634 Hägersten.
 3. Scientologikyrcan, Hare Krishna, Trosrörelsen, Summit Lighthouse, Ananda Marga, Kristi församling, "Sex-sekten", Brobyggarna, Familjen (Guds barn), TM (Transcendental Meditation) Linbussamfundet, Yttersta tidens budskap, Jehovas vittnen, Förebedjare för Finland, UFF/Tvind (De resande folkhögskolorna) m.fl. finns med på listan.
 4. Barbro Westerholm (fp) har i ett par motioner i riksdagen, bl.a. 1993/94:So459 uppmärksammat problemet.
 5. För en utomordentligt intressant och nyanserad diskussion om "mind control" vill jag hänvisa till Lise-Lotte Elmans artikel i *Sökaren*, nr 6/1988.
 6. Se framförallt i artikeln Omkring min skapelse av Livets Bok, *Kosmos* 1/1982
-